

Prof.Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ

TL1060 Hakas Türkçesi II Ders Notu: 13. Ders “Hakas Türkçesinde Belirtme, Belirsizlik ve Olumsuzluk Zamirleri”, Ankara Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara, 2021.

Hakas Türkçesinde Belirtme, Belirsizlik ve Olumsuzluk Zamirleri (Чарыдыҕ, іле нимес, отрицательнай местоимениелер)

Belirtme Zamirleri (Чарыдыҕ местоимениелер)

Hakas gramerinde varlıkları niteleyen, niteliklerini belirten zamirler belirtme zamiri olarak ele alınmaktadır. Прай, полған на, полғаны ла, прайзы gibi zamirler bu gruba girerler: Полған на кизи, прай чон vb.

Belirtme zamirlerinin iyelikli biçimleri çoklukta iyelik ekleri alabilirler ve topluluk anlamı taşırlar: прайзыбыс, прайзынар, прайзылары, полған на кизи.

Belirtme zamirleri аупса çokluk ve durum ekleri de alabilirler: пранзыларынаң, прайзыларына vb. Bir adı nitelediğinde nitelenen, hem de tamlanan durumunda bulunabilir: прай үгренчилер, үгренгчилерниң прайзы.

Örnekler:

Аны прайзы пілче, көрче, исче.

Ол полған на ибзер наа газеталар ағылча.

Прайлары аның хыринзар ойласханнар.

Belirsizlik Zamirleri (Іле нимес местоимениелер)

Belirsizlik zamirleri Hakas Türkçesinde soru zamirleri ile -не, -да/ -де, -ла/ -ле, -даа/ -дее parçacıklarının ya da пір sözcüğünün birleşiminden oluşmaktadır: кем-де, кем-дее полза, ниме-де, ниме дее полза, хайда-да, хайда даа, хайзы-да, ниме-ле, хачан-да, хачан даа, кем-не, хай піреези, хай пірси vb.

Пір sayı adı ve bazı adlarla kurulu öbekler de belirsizlik zamiri olarak kullanılır: пір ниме, пір кизи.

Örnekler:

Кинетін кем-де ізік тохладыбысхан.

Хачан даа ырыстыҕ пол!

Хай пірее кизілер тоғысха ибдең чөрчелер.

Анда ол пір ниме көр салған.

Табыҕчыларның чахыҕларын толдырча паза, хай пірсі сурыҕлар полза, ол полыс пирерге хачан даа тимде..

Ол, огородсар парып, нинче дее хысхырза, пір дее кизи нандырбаан.

İkileme biçimindeki soru zamirleri belirsizlik zamiri anlamında kullanılır: кем-кем “biri”, ниме-ниме “bir şey”, ноо-ноо ниме “bir şey”, хайда-хайда “bir yerde”, хачан-хачан “bir zamanlar, çok önce”.

Olumsuzluk Zamirleri (Отрицательнай местоимениелер)

Olumsuzluk zamirleri belirsizlik zamirlerinden oluşur ve olumsuzluk eki almış fiil ya da olumsuz yapıdaki adlarla kullanılır. Olumsuzluk zamirleri her zaman olumsuz cümlelerde kullanılır:

Пу тасхылларда хар хачан даа хайыла чоҕыл.

Пір дее кизи килбеді.

Хайдаҕ даа кизи аның соонча парбас.

Kaynaklar:

Korkmaz Z. (2002) *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK

Хакасский язык. Морфология./Под ред. Карпова В.Г. - Учебное пособие (на хакасском языке) для студентов, обучающихся по специальности 021700.02-Филология (Хакасский язык и литература) – Абакан: Изд-во ХГУ им. Н.Ф. Катанова, 2004.

Патачакова Д.Ф. Хакас тілі. I чардыгы. Лексика, фонетика, морфология: педагогической училище учебник. Пастаҕызын сыхча = Грамматика хакасского языка. Ч. I. Лексика, фонетика, морфология: Учебник для педагогического училища. Изд. 1-е. – Абакан: Хакас. кн. изд-во, 1955.